

Nr 18

Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1975:27 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m. jämte motioner

Ärendet

I detta betänkande behandlas propositionen 1975:27 om ändring i vallagen (1972:620), m. m., jämte motionerna

1975:93 av herr Bohman m. fl. (m), yrkandet 3,

1975:672 av herr Kristiansson m. fl. (c),

1975:989 av fru Fredgardh m. fl. (c),

1975:2132 av herr Molin m. fl. (fp),

1975:2141 av herr Boo m. fl. (c),

1975:2143 av herr Dahlberg m. fl. (s).

De tre sistnämnda motionerna är väckta med anledning av propositionen. De övriga väcktes under den allmänna motionstiden.

Propositionen

I propositionen föreslås normer för hur stora valdistrikten vid de allmänna valen skall vara. De innebär bl. a. att valdistrikt bara undantagsvis får omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade.

Delvis med tanke på att de nya normerna innebär att en del mindre valdistrikt kan komma att uppgå i större enheter föreslås vidgade möjligheter till poströstning. Bl. a. föreslås att röstning skall kunna ske genom medverkan av lantbrevbärare. Ett annat förslag är att det på vissa orter skall kunna inrättas tillfälliga postanstalter på valdagen.

Propositionen innehåller vidare bl. a. en mindre jämkning i gällande ordning beträffande valsedels ogiltighet.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1975.

Propositionens hemställan avser att riksdagen skall antaga två i propositionen framlagda lagförslag. Lagförslagen avser:

1. lag om ändring i vallagen (1972:620)

2. lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval.

I bilaga har intagits propositionens förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620) med vissa av utskottet föreslagna ändringar. Skillnaderna mellan propositionens och utskottets förslag framgår av notanmärkningar.

Beträffande lagförslaget 2 hänvisas till propositionen.

Frågor som upptagits i motionerna

Fyra olika sakfrågor har upptagits i motionerna. Sakfrågorna anges i det följande under särskilda rubriker (2-5).

Inledningsvis lämnas en sammanfattande redogörelse för departementschefens uttalanden i propositionen om frågan om en översyn av vallagen som en följd av erfarenheterna från 1973 års val.

1. Vallagen (1972:620) och erfarenheterna från 1973 års val

Förslag till vallag framlades i propositionen 1972:105, som behandlades av riksdagen under höstsessionen 1972 (KU 1972:49). Vallagen tillämpades första gången vid 1973 års allmänna val. Erfarenheterna därav föranledde yrkanden om ändrade bestämmelser i skilda hänseenden. I propositionen 1974:35 framlades därför vissa förslag till ändringar i vallagen. Förslag till ändringar väcktes även i ett flertal motioner. I anledning därav antogs vissa ändringar i vallagen under vårsessionen 1974 (KU 1974:21).

I propositionen 1974:35 upplystes att utredning pågick inom riksskatteverket (RSV) såsom central valmyndighet i syfte att med utgångspunkt från de erfarenheter som erhållits vid 1973 års val söka åstadkomma förändringar och förbättringar i valförfarandet.

Enligt departementschefens bedömning borde den utredning som pågick inom RSV slutföras innan de berörda frågorna togs upp till övervägande.

Utskottet ansåg det angeläget att se över vallagen mot bakgrund av erfarenheterna från 1973 års val och hade för sin del ingen erinran mot att arbetet med en översyn av vallagen bedrevs i enlighet med det anförda men underströk betydelsen av att förslag underställdes riksdagen så snart detta kunde ske. Riksdagen följde utskottet.

I nu förevarande proposition (s. 16) anför:

De lagändringar som jag nu föreslår bygger på riksskatteverkets utredning. De behandlas i det följande i skilda avsnitt. Jag vill emellertid här beröra några av de frågor som föranlett förslag av riksskatteverket men som enligt min mening inte bör tas upp i detta sammanhang. Jag vill också beröra några andra valfrågor som kan komma att aktualiseras under riksmötet 1975-1976.

Av 6 kap. 9 § vallagen framgår bl. a. att väljarna på postanstaltarna skall ha tillgång till partimarkerade valsedlar för riksdagspartierna och blanketter till valsedlar. Som en komplettering till denna regel föreslår riksskatteverket att partier som inte är representerade i riksdagen skall ha möjlighet att själva lägga ut partimarkerade valsedlar på postanstaltarna. *Postverket* har i sitt remissyttrande anført att frågan inrymmer många problem och att den bör utredas ytterligare. Vidare framhålls i yttrandet att postverket gärna medverkar i en sådan utredning.

Enligt min mening är ytterligare utredning påkallad. Denna bör göras av riksskatteverket i samråd med postverket. Utredningen bör bedrivas så

att eventuella förslag kan föreläggas riksdagen i god tid före 1976 års val.

Ett annat förslag av riksskatteverket går ut på att vallagen ändras så att det blir möjligt att ersätta röstkortet och de nuvarande typerna av ytterkuvert med en enda handling som utgör både röstkort och ytterkuvert. Remissinstanserna ställer sig i regel positiva till förslaget. Från flera håll framhålls emellertid att förslaget bör ävervägas grundligare. Bl. a. framhåller *postverket* att samråd med verket ang. utformningen av kuvertets framsida bör ske.

Även i fråga om detta förslag är enligt min mening ytterligare utredning påkallad. Också denna utredning bör utföras av riksskatteverket. Härvid bör, som också verket har förordat, genom praktiska prov vid t. ex. värnpliktsval eller fackföreningsval undersökas om den nya handlingen är lämpligt utformad. Även här bör samråd ske med *postverket*. – Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att meddela de utredningsuppdrag som behövs.

Riksskatteverkets övriga förslag till ändringar i vallagen rör frågor av skiftande betydelse. Några av dem går ut på att vissa anledningar till att valedel skall förklaras ogiltig mönstras ut ur det gällande regelsystemet. Dessa förslag har mött ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. I ett avseende föreslår jag i det följande (avsnitt 7) ändringar som i huvudsak tillgodoser syftet med ett av riksskatteverkets förslag i denna del. I övrigt anser jag att promemorieförslaget såvitt rör dessa frågor inte bör leda till lagstiftning.

I promemorian föreslås också en ny anledning till att valedel skall förklaras ogiltig. Om partibeteckning kan antagas leda till förväxling med registrerad partibeteckning, skall sålunda valedeln ogillas. Till förslaget är kopplad en regel om förhandsbesked av riksskatteverket eller valprovsningsnämnden. Även detta förslag har lett till delade meningar vid remissbehandlingen. För min del är jag f. n. inte beredd att förorda att en sådan ordning genomförs. Nu gällande regler om skydd för registrerad partibeteckning blev föremål för överväganden så sent som år 1974 (prop. 1974:35, KU 1974:21, rskr 1974:160). Resultatet innebar att dittills gällande system i princip borde behållas.

Återstående förslag i promemorian, vilka inte berörs i det följande, bör enligt min mening övervägas ytterligare innan ställning tas till dem. Det synes lämpligt att de tas upp till slutlig prövning av riksdagen först under hösten 1975. En samlad bedömning av dessa förslag och ett flertal andra valfrågor blir då möjlig. Till dessa övriga frågor hör bl. a. en översyn av lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval.

2. Ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval

Motionen

I motionen 1975:93 av herr Bohman m. fl. (m), yrkandet 3, hemställs "att riksdagen hos regeringen anhåller om att utredningen om ändrad valkretsindelning och ett ökat inslag av personval vid val till riksdagen bedriver sitt arbete så, att utredningens förslag kan genomföras i och med 1979 års allmänna val, samt att motionen, såvitt här är i fråga, överlämnas till utredningen för beaktande".

Motionärerna framhåller att moderata samlingspartiet sedan lång tid till-

baka verkat för att valsyste­met skall ges ett väsentligt och för väljarna påtagligt personvalsinslag och konstaterar att väljarna inom det proportionella valsyste­mets ram enbart har teoretiska möj­ligheter att påverka personvalet. Inte i något fall skulle nuvarande valsyste­m visat sig ha någon effekt. Motionä­rerna understryker vikten av att dessa frågor ges en snabb och genomgripande lösning. Den av justitieministern tillsatta utredningen bör bedriva sitt arbete skyndsamt och inrikta sig på att lägga fram ett väl genomarbetat förslag i så god tid att ett syste­m med personvalsinslag kan tillämpas vid riksdagsvalet 1979. Även frågan om valkretsarnas storlek bedöms vara av stor betydelse för kontakt mellan väljare och valda. Därför bör ett syste­m med mindre valkretsar beslutas så att det kan tillämpas fr. o. m. 1979 års riksdagsval i de fall där de nuvarande valkretsarna kan anses vara för stora.

Frågans tidigare behandling

Vid sin behandling av grundlagsärendet vid 1973 års riksdag anförde utskottet i denna fråga (KU 1973:26, s. 23):

Utskottet hälsar med tillfredsställelse att frågan om valkretsindelningen och personmomentet kommer att göras till föremål för särskild utredning. Utgångspunkten för de sakkunnigas arbete bör vara ett riksproportionellt syste­m med spärrar mot småpartier. Utskottet vill understryka betydelsen av att de sakkunniga lämnas stor frihet vid fullgörandet av sitt uppdrag. Utöver det sagda anser sig utskottet inte böra göra några uttalanden om innehållet i direktiven till den kommande utredningen.

I direktiven till utredningen om ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval vid val till riksdagen (JU 1974:19) återoppar departementschefen detta uttalande. Någon tidsgräns för utredningen har således ej fastställts.

3. Sekretesskydd för röstlängd

Motionen

I motionen 1975:672 av herr Kristiansson m. fl. (c) hemställs "att riksdagen beslutar att vallängd efter förrättat politiskt val skall vara skyddad för insyn".

Motionärerna framhåller att en central fråga i en demokrati är medborgarens möj­lighet att avge sin röst utan påtryckningar i viss riktning. För att ge fullständigt skydd mot avslöjande av politisk hemvist bör därför enligt motionärerna vallängden efter valförrättning ej vara öppen för insyn som nu är fallet. Lämpligen borde vallängderna efter valförrättning insändas till länsstyrelsen som borde förvara dem skyddade för insyn så länge ett besvarande är erforderligt och därefter förstöras.

Frågans tidigare behandling

Motioner med samma syfte som den nu föreliggande behandlades även 1964, 1969 och 1970. Ingående redogörelser för gällande regler och deras

förarbeten och grundläggande motiv lämnades i utskottets utlåtanden KU 1964:10 och KU 1969:15.

Utskottet anförde 1964:

Att röstlängd är offentlig handling är ej ett uttryck allenast för den allmänna offentlighetsgrundsatsen utan även för vallagstiftningens speciella hänsyn. Denna bygger sålunda på grundprincipen, att valförrättning skall vara offentlig, med möjlighet till full insyn från allmänheten men med väl garanterat skydd för valhemligheten i dess förut angivna betydelse. Sålunda sker både röstavgivningen, den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen inför öppna dörrar. Ett led i detta system är, att även röstlängd, som ligger till grund för valet, skall vara offentlig handling. Avsikten med dessa bestämmelser är att skapa starka garantier för förrättade vals äkthet och mot obehöriga förfaranden.

Enligt utskottets mening är det icke möjligt att på något sätt inskränka den offentlighet vid valförrättning, som tillhör vallagstiftningens grundprinciper. Såvitt möjligt fullständiga garantier måste upprätthållas mot obehöriga förfaranden. Av största vikt är även, att allmänheten hyser fullt förtroende för valförrättningens korrekthet. Det framstår därför som otänkbart, att avprickning av röstande sker i en handling, som är undandragen offentligheten. Sådan avprickning sker både under röstavgivningen och, med avseende å poströster, vid sammanräkningen. Att röstlängden även måste vara offentlig vid den preliminära rösträkningen är tydligt, då kontrollmöjligheter eljest skulle saknas.

Redan den omständigheten, att röstlängd sålunda måste vara offentlig under en valförrättnings alla led, föranledde enligt utskottets mening att den då förevarande motionens syfte inte kunde tillgodoses.

Sex ledamöter (3 m, 3 fp) reserverade sig till förmån för skyndsamt utredning och förslag i enlighet med motionen. Som en framkomlig väg pekade de, liksom motionärerna, på möjligheten att införa en bestämmelse i sekretesslagen enligt vilken avprickad röstlängd dock skulle få utlämnas om, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnandet begärdes och omständigheterna i övrigt, trygghet kunde anses vara för handen att den inte blev missbrukad genom yppande av om viss person röstat eller inte.

Riksdagen följde utskottet.

Vid riksdagsbehandlingen år 1969 hänvisade utskottet till 1964 års yttrande och beslut. Utskottet var denna gång enigt. I ett särskilt yttrande anförde två ledamöter (fp, m):

Liksom reservanterna till utskottets utlåtande 1964:10 anser vi, att den enskilde medborgaren har ett i och för sig berättigat intresse av att utomstående inte utan vidare kan ta reda på om han röstat eller inte i ett allmänt val. Han kan därigenom undgå personliga påtryckningar, som kan kännas som ett intrång i den personliga integriteten. Detta intresse får vägas mot det av utskottet understrukna intresset av offentlighet kring valförfarandet för att undvika manipulationer. Att tekniskt lösa denna intresseavvägning bör, som 1964 års reservanter anförde, inte möta oöverstigliga hinder. Likafullt har vi inte velat motsätta oss att motionerna avslås. Här för har vi haft följande skäl. En utredning för översyn av sekretesslagstiftningen

kommer att tillsättas inom den allra närmaste tiden. Utskottet har i sitt utlåtande nr 8 till årets riksdag betonat vikten av att detta arbete bedrivs med den bestämda målsättningen att hävda offentlighetsprincipen. I detta läge har vi inte velat i detta ärende begära, att utskottet skulle, redan innan utredningen hunnit bli tillsatt, påkalla överväganden i motsatt riktning, låt vara att det här gäller en detalj i ett stort sammanhang. Vi är inte heller beredda att redan nu ta ställning till hur den aktuella frågan bör påverkas av den gemensamma valdagens införande, som bl. a. medför att den enskilde skall kunna rösta i bara ett eller två av tre samtidiga val.

Motionerna avslogs även vid detta tillfälle. Den utredning, till vilken det särskilda yttrandet hänförde sig, tillsattes våren 1969 och har nyligen avlämnat sitt betänkande "Lag om allmänna handlingar" (SOU 1975:22). Frågan om eventuell sekretess för röstlängden tas ej upp av utredningen.

Under hänvisning till de redovisade ställningstagandena 1964 och 1969 hemställde utskottet år 1970 enligt att riksdagen skulle avslå då förevarande motioner. Riksdagen följde utskottet.

Riksskatteverket

Inför 1973 års val utfärdade riksskatteverket följande rekommendation ang. tillhandahållande av röstlängd under valdagen:

De röstlängder som används av valförrättarna under valförrättningen är givetvis i princip offentlig handling. Valförrättarna kan därför komma att få ta ställning till frågan om längderna kan hållas tillgängliga för annan än valförrättarna under valförrättningen. Att märka i det avseendet är att tryckfrihetsförordningen beträffande offentlig handling föreskriver att den skall hållas tillgänglig på begäran "genast eller så snart ske kan"; dvs. hänsyn kan tas till omständigheterna när en begäran om tillgång till offentliga handlingar görs.

Enligt servicecirkuläret till statsmyndigheterna 1972:406 – vilket enligt JO-uttalanden bör tillämpas analogt även av kommunala myndigheter – skall myndighet på begäran lämna upplysningar från akter samt diaries, register och andra handlingar som är tillgängliga för allmänheten i den mån det kan ske med hänsyn till arbetets behöriga gång.

Centrala valmyndighetens uppfattning är att det av praktiska skäl samt av ordnings- och säkerhetsskäl inte är lämpligt att valförrättarna håller längderna tillgängliga för annan under valförrättningen.

Längderna bör sålunda inte överlämnas för läsning eller avskrift i vallokalen. Om däremot någon under tid, då röstavlämnande inte sker och valförrättarna ej heller i övrigt är upptagna av behandling av poströster, protokollsförande o. d., begär att få enstaka muntliga upplysningar ur röstlängden, bör sådan begäran tillmötesgå.

4. *Texthuvud på valsedlar till landstingsval*

Motionen

I motionen 1975:989 av fru Fredgardh m. fl. (c) hemställs "att riksdagen

beslutar att huvudet på landstingsvalsedel skall ha texten: Val till landstinget".

Motionärerna anför att valbeteckningen på landstingsvalsedlar är "val av landstingsmän". Valbeteckningen på riksdagsvalsedlar är "val till riksdagen". Beteckningen landstingsmän anses vara otidsenlig eftersom landstingsvalsedlar ej torde uppta enbart män som kandidater.

Gällande bestämmelser

Regler om valsedelns utformning finns i 6 kap. vallagen (1972:620). Där föreskrivs bl. a. att valsedel skall innehålla valbeteckning. Tillämpningsföreskrifter lämnas av centrala valmyndigheten med stöd av förordningen (1975:6) med bemyndigande för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter.

Av ålder har valbeteckningen varit "val av landstingsmän". Terminologin i vallagen växlar mellan landstingsman och landstingsledamot.

5. Regler om valdistrikts storlek

Propositionen

I lagförslaget, 3 kap. 3 § (s. 3 i propositionen), föreslås att valdistrikt bör omfatta 1 200–1 500 röstberättigade. Endast om till följd av förhållandena på orten synnerliga skäl föranleder det skall valdistrikt få omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade. Departementschefen anför (s. 20 f. i prop.):

Valdistrikten bildar enligt vallagen enheter för röstning och för preliminär röstsammanräkning. Det sätt på vilket indelningen i valdistrikt genomförs får betydelsefulla konsekvenser i skilda hänseenden. En med tanke på befolkningstalet väl avvägd indelning utgör sålunda en förutsättning för att röstningen skall kunna genomföras smidigt och störningsfritt och röstsammanräkningen snabbt och säkert. Distriktens befolkningsmässiga storlek kan vidare ha betydelse för möjligheterna att fullt ut garantera valhemligheten. Avpassningen av distriktens geografiska område måste antas påverka valdeltagandet.

Vallagen normerar f. n. inte valdistriktens storlek. Med hänsyn till vad jag nämnde nyss är det emellertid inte ägnat att förvåna att behov av generella riktlinjer för valdistriktsindelningen har gjort sig gällande. Detta har lett till att riksskatteverket i sin egenskap av central valmyndighet har utfärdat rekommendationer för indelningen. Beslut som närmare normerar valdistriktens storlek kräver emellertid – med tanke på indelningens verkningar – avvägningar av en natur som principiellt bör ankomma på riksdagen. Vidare måste beaktas att uppställandet av vissa principer för indelningen i valdistrikt kan behöva kopplas samman med åtgärder som i och för sig kräver ändringar i vallagen. Jag anser därför i likhet med riksskatteverket att rambestämmelser för indelningen i valdistrikt bör ges i vallagen. Bestämmelserna har sin plats i 3 kap. 3 §.

De nya föreskrifterna om valdistriktens storlek bör i princip få det innehåll som riksskatteverket har föreslagit. Förslaget är grundat på erfarenheter från 1973 års val och har utformats efter kontakter med valnämnder. Det har i allt väsentligt fått endast instämmanden under remissbehandlingen. Ett valdistrikt bör alltså i allmänhet omfatta 1 200–1 500 röstberättigade. Endast i speciella undantagsfall bör få finnas distrikt med fler än 1 800 eller färre än 300 röstberättigade.

Som riksskatteverket har visat kan valhemligheten i valdistrikt med mindre än 300 röstberättigade inte alltid garanteras. Detta är högst otillfredsställande. Mot en indragning av sådana distrikt talar givetvis att flertalet väljare får längre väg till vallokalen, något som blir särskilt kännbart i glesbygderna, där de små distrikten mestadels är belägna. Risken för ett vikande valdeltagande som följd härav kan inte negligeras, trots vad som har kommit fram vid riksskatteverkets utredning. Nackdelarna av sammanläggningarna bör emellertid kunna kompenseras genom särskilda åtgärder som underlättar röstningen för berörda väljare. Det är inte minst med tanke på detta som jag i det följande förordar röstning på s. k. postställen, utökad användning av tillfälliga postanstalter och budröstning genom lantbrevbärare.

Även om det alltså i stor utsträckning bör vara möjligt att utan vådor för valdeltagandet dra in valdistrikt med få röstberättigade, kan särskilda geografiska förhållanden göra det nödvändigt att godta valdistrikt med mindre än 300 röstberättigade. En viss försiktighet vid regleringen av distriktsindelningen i t. ex. skärgårdarna och utpräglade glesbygder är nödvändig. Någon absolut nedre storleksgräns för valdistrikt bör inte uppställas i valagen, även om jag i princip kan hålla med riksskatteverket om att valdistrikt med mindre än 100 röstberättigade inte bör få förekomma.

Motionerna

I motionen 1975:2132 av herr Molin m. fl. (fp) hemställs "att propositionen 1975:27 godtages med den ändringen att 3 kap. 3 § andra stycket utgår".

Motionärerna framhåller att det f. n. inte finns bestämmelser om valdistrikts storlek och att man tidigare utgått ifrån att de beslutande organen själva skulle få avgöra lämplig storlek på valdistrikten. Enligt motionärernas uppfattning kan röstningen och röstsammanräkningen ske på smidigast tänkbara sätt om man överlåter åt kommuner och länsstyrelser att med hänsyn till förhållandena i de olika kommunerna bestämma valdistriktens storlek. I utpräglade tätortsområden kunde det t. ex. vara en direkt fördel för röstningens genomförande att ha stora valdistrikt, medan inom glesbygderna små valdistrikt med under 1 000 röstberättigade ofta kunde vara den lämpligaste anordningen. Motionärerna anför även att kommunernas kostnader för valet torde öka om de nödgas ha för små valdistrikt samt att det inför 1976 års val torde vara svårt att genomföra en bindande valdistriktsindelning med hänsyn till ett eventuellt beslut under riksmötet 1975/76 ang. invandrarnas rösträtt.

I motionen 1975:2141 av herr Boo m. fl. (c) hemställs "att riksdagen beslutar att 3 kap. 3 § andra stycket vallagen ges följande lydelse: "Valdistrikt bör omfatta 1 200 – 1 500 röstberättigade. Om särskilda förhållanden på

orten föranleder det, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 200 röstberättigade.”

Motionärerna konstaterar att det i propositionen framlagda lagförslaget angående valdistriktens storlek är fakultativt men likväl i huvudsak måste uppfattas som tvingande. Resultatet torde bli att drygt ett tusen valdistrikt försvinner. En för alla gemensam målsättning måste enligt motionärerna vara att sådana regler för röstning skapas att minsta möjliga praktiska hinder för deltagande i allmänna val skall finnas och sålunda ett högt valdeltagande möjliggöras. Därför borde man inte alltför drastiskt skära ner antalet valdistrikt. Den nedre gränsen för valdistrikt borde därför anges till 200 röstberättigade. Ett skäl för att gå ifrån den övre gränsen vid valdistriktsindelningen borde vara erfarenheten av poströstningsfrekvensen vid 1970 och 1973 års val.

I motionen 1975:2143 av herr Dahlberg m. fl. (s) hemställs ”att riksdagen som sin mening uttalar att man vid tillämpningen av 3 § 3 kap. i vallagen beaktar glesbygdsväljarnas behov av närhet till vallokalen”.

Motionärerna framhåller att den föreslagna lydelsen av 3 kap. 3 § andra stycket vallagen skulle medföra att antalet valdistrikt i norra Sverige kraftigt skulle beskäras. Detta skulle bli till men för väljarna i all synnerhet som lantbrevbärrarlinjerna skulle vara svagt utvecklade. Som exempel nämns att om Kvickkjokks valdistrikt i Jokkmokk skulle försvinna får väljarna 12 mil till vallokalen i Kyrkbyn.

Frågans tidigare behandling

Valtekniska utredningen (VTU) föreslog i sitt betänkande ”Förtidsröstning och gemensamma tvådagarsval” (SOU 1967:27) ändrade regler för valdistriktsindelningen i landskommuner. Enligt förslaget skulle landskommun eller del av sådan kommun inte längre obligatoriskt delas i valdistrikt när invånarantalet i kommunen eller kommundelen översteg 3 000. Den för städerna gällande bestämmelsen att indelningen i valdistrikt skulle ske efter vad som med hänsyn till de lokala förhållandena kunde anses lämpligt föreslogs gälla även för landskommunerna. Utredningen hänvisade till att de dåvarande reglerna tillkom år 1971 då förhållandena på landsbygden var helt andra. Utredningen anförde (s. 172 f.):

Vid bedömningen av frågan om och hur valdistriktsindelning i såväl städer som landskommuner bör göras måste i främsta rummet hänsyn tas till väljarna så att de kan utöva sin rösträtt utan alltför stora uppoffringar av tid och bekvämlighet. Denna synpunkt kräver än större beaktande vid införande av ordningen att riksdagsvalen skall förrättas samtidigt med valen till landsting och stads- samt kommunalfullmäktige. Valproceduren för varje väljare kommer med en sådan ordning att kräva något längre tid än vad f. n. är fallet. För att undvika köbildning och därav förorsakad tidsutdräkt för väljarna torde det därför bli nödvändigt att dela upp bestående, till antalet

röstberättigade stora distrikt. I områden med ökande folkmängd måste tillses att valdistrikten befolkningsmässigt hålls på en lämplig nivå. Å andra sidan kan en alltför långt gående valdistriktsindelning inte förordas. En sådan ställer stora anspråk på de personella resurserna och blir dessutom mera kostnadskrävande. Med större valdistrikt kan det vara lättare att för uppdraget som valförrättare finna fullt lämpliga personer. Kraven på dessa kommer i viss mån att skärpas vid genomförande av utredningens förslag att förtidsrösterna skall ingå i den av valförrättarna utförda preliminära sammanräkningen. Det är – med hänsyn till vikten av den därmed sammanhängande granskningen – ytterst angeläget att kompetenta personer utses till valförrättare. Det kan inte heller förbises att om antalet röster inom ett distrikt är litet detta innebär vissa risker för valhemligheten. Anförda omständigheter torde i många fall göra det erforderligt eller åtminstone lämpligt att slå samman små distrikt till större av passande storlek.

Angivna allmänna påpekanden torde – i förening med den erfarenhet som samlats hos länsstyrelserna och de lokala organen i fråga om verkningarna av valdistriktsindelningen – utgöra tillräckligt underlag för dessa myndigheters prövning i syfte att tillse att indelningen genomförs så att väljarnas röstavgivning i största möjliga utsträckning underlättas.

Utredningens förslag i denna del tillstyrktes av departementschefen i prop. 1968:87. KU instämde i betänkandet KU 1968:20. Riksdagen följde utskötets hemställan.

I betänkandet "Ny valteknik" (SOU 1969:19) anförde VTU i fråga om valdistriktens storlek (s. 71):

Med ett sammanhängande öppethållande av vallokaler från kl. 8 till 21 kommer röstningen där att kunna pågå i tretton timmar. Enligt utredningens erfarenhet är i allmänhet tillströmningen av röstande relativt begränsad under den första och sista timmen av öppethållandet. Röstningen måste därför i stort sett kunna klaras av under 11 timmar. Enligt utredningens bedömning bör tre samtidiga val i valdistrikt med i varje fall upp till 1 500 röstberättigade inte vålla några svårigheter. En minskning av antalet röstberättigade i vissa valdistrikt kan således visa sig vara motiverad i det nya systemet. En begränsad justering av valdistriktsindelningen är emellertid enligt utredningens mening klart att föredra framför en ordning med val under två dagar.

Med anledning av detta uttalande rekommenderade *dels* justitieministern, *dels* centrala valmyndigheten kommunerna att valdistrikt med ca 1 500 röstberättigade borde vara ett riktmärke vid valdistriktsindelningen inför 1970 års val.

Som ett komplement till vallagens bestämmelser har riksskatteverket, på grundval av erfarenheterna från 1973 års val och efter påpekanden från vissa valnämnder, meddelat rekommendationer för valdistriktsindelning (RSV meddelande Av 1974:2). Dessa innebär följande:

a Normalt skall ett valdistrikt omfatta 1 200–1 500 röstberättigade personer.

b Inget valdistrikt skall omfatta mer än 1 800 röstberättigade personer, dvs. 2 500–3 000 innevånare. Undantag från denna regel bör förekomma

endast i sådana fall då delning inte kan göras till följd av geografiska eller praktiska skäl av synnerlig vikt.

c Inget valdistrikt bör omfatta mindre än 300 röstberättigade. Undantag från denna regel kan dock av hänsyn till väljarna vara motiverade i skärgårdsområden samt i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

d Valdistrikten benämnes efter namn på by, trakt stadsdel, församling e. d. Numreras valdistrikt inom församling etc. bör numren överensstämma med numren i tilldelade koder för ifrågavarande valdistrikt.

Som en följd av de nya rösträttsreglerna och väntade utredningsförslag samt det utredningsarbete som bedrivits inom riksskatteverket efter samråd med justitiedepartementet har riksskatteverket i skrivelse till samtliga valnämnder, kommuner och länsstyrelser anmodat kommunerna att se över valdistriktsindelningen inför 1976 års val (RSV dnr 1301/74-625).

Förutom ovan nämnda normer anförde riksskatteverket att distrikt med under 100 röstberättigade personer är helt oacceptabla. Ett valdistrikt bör innehålla minst 300 röstberättigade personer för att valhemligheten skall kunna anses tryggad.

Utskottet

Den nu gällande vallagen (1972:620) tillämpades första gången vid 1973 års allmänna val. Erfarenheterna däriifrån har föranlett yrkanden från skilda håll om ändrade bestämmelser i olika hänseenden. Med anledning därav har riksskatteverket i egenskap av central valmyndighet utrett i vilken utsträckning förenklingar och förbättringar i valförfarandet kan åstadkommas. Riksskatteverkets utredning har resulterat i en skrivelse till regeringen med förslag till vissa ändringar i valförfarandet. Skrivelsen har remissbehandlats och ligger till grund för den nu föreliggande propositionen.

Vid behandlingen av propositionen 1974:35 med förslag till lag om ändring i vallagen, m. m. utgick utskottet (KU 1974:21) från att den då pågående utredningen inom riksskatteverket skulle leda till lagstiftning. Utskottet fann det angeläget att vallagens regler skulle ses över mot bakgrund av erfarenheterna från 1973 års val och hade ingen erinran mot att arbetet med en översyn av vallagen bedrevs i enlighet med vad som anförts i propositionen men underströk betydelsen av att förslag underställdes riksdagen så snart det kunde ske.

Några av de förslag till förenklingar och förbättringar som föreslagits i riksskatteverkets utredning har ännu inte lett till ställningstaganden från regeringens sida. Det gäller bl. a. frågan om tillhandahållande av valsedlar på postanstalt och vallokalerens öppethållande. Dessa och vissa andra av riksskatteverket aktualiserade frågor bör enligt föredragande departementschefen övervägas ytterligare innan ställning tas till dem. Överväganden pågår också f. n. såvitt gäller frågorna om vidgad rösträtt för utlandssvenskar och kommunal rösträtt för invandrare. Utskottet förutsätter att alla dessa frågor

skall kunna tas upp till slutlig prövning i sådan ordning att de ändrade bestämmelser varom riksdagen kan komma att fatta beslut skall kunna tillämpas vid 1976 års val.

I propositionen 1975:27 föreslås nu normer för valdistriktens storlek, vidgade möjligheter till poströstning på postställen, röstning genom lantbrevbärare och inrättande av särskilda postanstalter i glesbygder på valdagen. Dessutom föreslås en mindre jämkning i reglerna om valsedels ogiltighet.

Lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval föreslås skola anpassas till de nya reglerna i vallagen.

I anslutning till behandlingen av propositionen vill utskottet även ta upp några särskilda valfrågor som aktualiserats i motioner väckta under den allmänna motionstiden.

I motionen 1975:93 (yrkandet 3) av herr Bohman m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen skall anhålla om att utredningen om *ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval* vid val till riksdagen skall bedriva sitt arbete så att utredningens förslag kan genomföras i och med 1979 års allmänna val samt att motionen, såvitt här är i fråga, överlämnas till utredningen för beaktande. Utredningen om ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval vid val till riksdagen tillsattes hösten 1974. Utskottet har inhämtat att utredningen kommer att bedrivas så att förslag kommer att framläggas i så god tid att eventuellt ändrade regler i här avsedda frågor skall kunna tillämpas vid 1979 års val. Någon särskild framställning från riksdagen i denna del torde därför ej vara erforderlig.

Det nu ifrågasvarande motionsyrkandet bör anses besvarat med vad utskottet sålunda anfört.

I motionen 1975:672 av herr Kristiansson m. fl. (c) aktualiseras frågan om *sekretesskydd för röstlängd*. Motionärerna anser att en central fråga i demokratin är medborgarnas möjlighet att avge sin röst utan påtryckningar i viss riktning. Enligt motionärerna bör röstlängderna därför ej vara öppna för insyn utan förstöras av länsstyrelsen efter sammanräkningens slut.

En motion med samma syfte avlogs vid 1970 års riksdag med hänvisning bl. a. till de starka garantier mot obehöriga förfaranden som måste finnas vid de allmänna valen. Hela frågan om sekretesslagstiftningens utformning är f. n. föremål för överväganden. Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har nyligen avlämnat sitt betänkande "Lag om allmänna handlingar" (SOU 1975:22). Även om utredningen ej aktualiserat frågan om eventuell sekretess för röstlängden kan denna fråga komma att tas upp i samband med den nu pågående remissbehandlingen av betänkandet. I detta läge bör riksdagen enligt utskottets mening inte nu ta ställning i sak i frågan utan avvakta den vidare prövningen av sekretessfrågorna i stort. Utskottet vill emellertid erinra om att riksskatteverket i anslutning till gällande bestämmelser om tillhandahållande av allmänna handlingar utfärdat vissa rekommendationer angående restriktivitet med tillhandahållande av röstlängden

under pågående valförrättning. Härigenom tillgodoses motionärernas önskemål så till vida att upplysningar ur röstlängden ej torde kunna inhämtas under pågående valförrättning.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen.

I motionen 1975:989 av fru Fredgardh m. fl. (c) föreslås att *valbeteckningen* på landstingsvalseدلar skall vara "val till landstinget".

Det ankommer på centrala valmyndigheten att faställa hur valseدلar skall vara utformade. I vallagen (6 kap.) finns endast vissa grundläggande bestämmelser om valseделns innehåll. Något hinder föreligger inte för centrala valmyndigheten att ersätta valbeteckningen "val av landstingsmän" med t. ex. "val till landstinget". Enligt utskottets mening kan skäl anföras för en sådan ändring. Frågan bör emellertid närmare prövas av riksskatteverket. Det kan förutsättas att riksskatteverket utan särskilt beslut av riksdagen gör en sådan prövning och därvid också beaktar de synpunkter som anförts i motionen.

Motionen bör anses vara besvarad med vad utskottet sålunda anför.

Enligt gällande ordning beslutar länsstyrelsen om kommuns *indelning i valdistrikt*. Innan beslut meddelas, skall fullmäktige i kommunen ha beretts tillfälle att yttra sig i ärendet. Regler om valdistriktens storlek finns ej i vallagen. Det har förutsatts att kommuner och länsstyrelser beaktar lokala förhållanden och anpassar valdistriktsindelningen till dessa. Centrala valmyndigheten har emellertid rekommenderat vissa övre och nedre gränser för valdistriktens storlek med utgångspunkt från 1973 års val. Lagförslaget i denna del överensstämmer i princip med riksskatteverkets rekommendation. I propositionen föreslås sålunda att valdistrikt bör omfatta 1 200 till 1 500 röstberättigade. Endast om till följd av förhållandena på orten synnerliga skäl föreligger, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade. Den övre gränsen har beräknats med hänsyn till möjligheterna för väljare och valförrättare att utan svårigheter och inom rimlig tid genomföra valet. Den nedre gränsen har avpassats med hänsyn till att garantin för valhemligheten måste upprätthållas. En viss försiktighet vid regleringen av distriktsindelningen i t. ex. skärgårdarna och utpräglade glesbygder är emellertid enligt föredragande departementschefen nödvändig även om valdistrikt med mindre än 100 röstberättigade i princip inte bör få förekomma.

I motionen 1975:2141 av herr Boo m. fl. (c) framhålls att en gemensam målsättning måste vara att sådana regler för röstning tillskapas att minsta möjliga praktiska hinder skall finnas för deltagande i allmänna val. Enligt motionärerna bör man därför inte alltför drastiskt skära ner antalet valdistrikt. Den nedre gränsen för valdistrikts storlek föreslås i motionen till 200 röstberättigade. Beträffande den i propositionen föreslagna övre gränsen för valdistrikts storlek anför motionärerna att ett skäl för att överskrida denna kan vara en hög poströstningsfrekvens. Erfarenheten av poströstningsfrekvensen vid 1970 och 1973 års val talar enligt motionärerna härför.

Även i motionen 1975:2143 av herr Dahlberg m. fl. (s) framhålls att lagförslaget kan medföra en kraftig minskning av antalet valdistrikt, vilket skulle bli till men för väljarna. I motionen föreslås därför att riksdagen som sin mening uttalar att man vid tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna beaktar glesbygdsväljarnas behov av närhet till vallokalen.

I motionen 1975:2132 av herr Molin m. fl. (fp) anknäver motionärerna till nu gällande bestämmelser som innebär att de beslutande organen själva får avgöra lämplig storlek på valdistriktet. Enligt motionärerna kan röstningen och röstsammanräkningen ske på smidigast tänkbara sätt om man överlåter åt kommuner och länsstyrelser att med hänsyn till förhållandena i de olika kommunerna bestämma valdistriktets storlek. I utpräglade tätortsområden bör det sålunda vara till fördel för röstningens genomförande att ha stora valdistrikt medan små valdistrikt är lämpligare i glesbygderna. Vidare anger motionärerna att kostnaderna torde öka för kommunerna om de nödgas ha mindre valdistrikt än vad som nu är vanligt. Som ytterligare skäl mot en lagreglering av valdistriktets storlek åberopar motionärerna att olägenheter kan uppstå i samband med arbetet att fastställa valdistriktet inför 1976 års val och att införande av kommunal rösträtt för invandrare kan komma att försvåras. Med hänsyn till de anförda omständigheterna yrkar motionärerna att de i propositionen föreslagna nya bestämmelserna i 3 kap. 3 § andra stycket vallagen om valdistrikts storlek skall utgå ur lagförslaget.

Som departementschefen framhållit i propositionen är valdistriktet enhet för röstning och för preliminär röstsammanräkning. I likhet med departementschefen anser utskottet att en med tanke på befolkningstalet väl avvägd indelning i valdistrikt utgör en förutsättning för att röstningen skall kunna genomföras smidigt och störningsfritt och att röstsammanräkningen sker snabbt och säkert. Vidare måste distriktets befolkningsmässiga storlek ha betydelse för möjligheterna att fullt ut garantera valhemligheten.

I de motioner som tagit upp frågor om valdistriktets storlek har uttalats att möjligheterna att delta i val skulle försvåras om antalet valdistrikt minskades drastiskt. Utskottet vill i denna del först erinra om att propositionen som kompensation för indragna valdistrikt anvisar tre nya möjligheter att rösta i glesbygder: röstning på s. k. postställe, som jämföras med postanstalt, inrättande av tillfälliga postanstalter på valdagen samt budröstning genom lantbrevbärare under hela förtidsröstningsperioden. Härigenom blir det möjligt att undvika alltför små valdistrikt. Valhemligheten kan då bättre garanteras för väljarna i glesbygderna.

Som departementschefen framhållit har den i propositionen föreslagna lagtexten i 3 kap. 3 § andra stycket vallagen karaktär av riktlinjer för valdistriktsindelningen. Det är angeläget att bestämmelserna inte uppfattas som tvingande av kommuner och länsstyrelser. Enligt utskottets mening kan bestämmelsernas rekommendationskaraktär bättre komma till uttryck genom att det för frångående av de föreslagna högsta (1 800 röstberättigade)

och lägsta (300 röstberättigade) gränserna inte skall krävas "till följd av förhållandena på orten synnerliga skäl" utan endast "särskilda skäl". Om särskilda skäl föreligger skall beslutsmyndigheterna sålunda kunna frångå de i lagen angivna riktlinjerna. Utskottet föreslår därför att 3 kap. 3 § andra stycket vallagen skall ges den lydelse som framgår av bilaga 1.

Sådana särskilda skäl som bör föranleda frångående av den uppställda nedre gränsen i befolkningshänseende kan i första hand anses föreligga när väljarna i t. ex. glesbygder och på skärgårdsöar genom sammanläggning av valdistrikt skulle få avsevärt längre väg till vallokalen. Härigenom bör glesbygdsväljarnas behov av närhet till vallokalen kunna tillgodoses. Ett skäl att frångå lagförslagets riktlinje för en övre gräns av antalet röstberättigade kan enligt utskottets mening vara erfarenheter från tidigare val om antalet poströster i valdistrikten. En hög poströstningsfrekvens medför att antalet väljare i vallokaler minskar. Å andra sidan blir sammanräkningsarbetet mera omfattande i sådana valdistrikt. Om emellertid kommunerna anser att större valdistrikt bör finnas av det angivna skälet kan kommunen förordna flera valförrättare för att kompensera detta. I synnerhet i de kommuner som inte tillhör landsting och där endast två val förrättas torde goda skäl kunna anföras för att medge större valdistrikt än normalt.

Enligt vad utskottet erfarit kommer förslag att föreläggas riksdagen under 1975/76 års riksmöte om kommunal rösträtt för invandrare. Rösträttsutredningen (SOU 1975:15) har föreslagit att endast de invandrare som varit bosatta i Sverige ca tre år skall få rösträtt. Det är inte möjligt att hösten 1975 beräkna det exakta antalet invandrare som blir röstberättigade om riksdagen beslutar i enlighet med rösträttsutredningens förslag. Vidare gäller att ett senare beslut om kommunal rösträtt för invandrare inte kan föranleda en omprövning av valdistriktsindelningen till 1976 års val. Föredragande departementschefen förutsätter att antalet röstberättigade enligt gällande röstlängd skall vara normgivande vid fastställandet av valdistrikten men pekar samtidigt på möjligheten att beakta väntade befolkningsomflyttningar under den närmaste följande tiden. Enligt utskottets mening torde det även i många fall vara möjligt att uppskatta och beakta antalet invandrare vid valdistriktsindelningen.

Med den ändring av 3 kap. 3 § andra stycket vallagen som utskottet föreslagit och vad utskottet i övrigt i denna del anfört bör enligt utskottets mening syftet med motionerna 1975:2132, 1975:2141 och 1975:2143 anses vara tillgodosett.

Vid sin granskning av propositionen har utskottet funnit det värdefullt med det tillägg som föreslås till 11 kap. 9 § vallagen. Detta tillägg innebär att en felaktig *valsedelsförsändelse som avlämnats till lantbrevbärare* men som ej mottages av postanstalten skall återlämnas till väljaren. Väljaren får därigenom möjlighet att avlämna en ny valsedelsförsändelse eller att rösta på annat sätt. I vissa fall torde hushållen utefter en lantbrevbärrlinje inte få besök av lantbrevbäraren varje dag. Om en väljare avlämnar en valsedels-

försändelse till lantbrevbäraren vid dennes sista besök under veckan före valet, kan väljaren inte få tillbaka valsefelsförsändelsen förrän efter valet och saknar då möjlighet att avlämna en korrekt valsefelsförsändelse. Detta blir särskilt påtagligt för dem som röstar på lördagen före valdagen. Utskottet anser det ej möjligt att genom lagstiftning ålägga postanstalterna att i här avsedda fall underrätta väljaren om att valsefelsförsändelsen ej kan mottagas. Detta hindrar emellertid inte att en praxis kan eftersträvas enligt vilken postanstalterna försöker ge underrättelser härom med t. ex. ett telefonsamtal. En sådan underrättelse skulle ge väljaren möjlighet att rösta i vallokalen på valdagen.

Det kan förutsättas att centrala valmyndigheten måste tillhandahålla ett särskilt ytterkuvert för valsefelsförsändelse som avlämnas till lantbrevbärare. Detta måste givetvis utformas med utgångspunkt från vallagens regler om sådan röstning. Något hinder torde emellertid inte föreligga att utforma kuvertet så att väljaren som en frivillig uppgift kan ange sitt telefonnummer. Det torde också vara möjligt för centrala valmyndigheten att meddela föreskrifter för postfunktionärerna hur de bör förfara när en felaktig valsefelsförsändelse som medförts av lantbrevbärare inte hinner återställas till väljaren före valet. Därvid skulle kunna föreskrivas att väljaren om möjligt skall genom telefonsamtal eller på annat lämpligt sätt underrättas om att valsefelsförsändelsen inte mottagits men att han kan rösta på vanligt sätt i vallokal.

Utskottet anser sig kunna förutsätta att den berörda frågan kommer att uppmärksammas av centrala valmyndigheten utan att något särskilt initiativ skall behöva tas från riksdagens sida.

I anslutning till behandlingen av propositionens förslag vill utskottet aktualisera frågan om *röstsammanräkningens offentlighet*. Gällande bestämmelser i denna del innebär att den preliminära röstsammanräkningen i vallokalen skall vara offentlig. För undvikande av varje missförstånd i denna del vill utskottet förorda att en uttrycklig bestämmelse om den preliminära röstsammanräkningens offentlighet skrivs in i vallagen. Detta kan lämpligen ske genom ett tillägg i 13 kap. 1 § vallagen.

Utöver vad som anförts i det föregående har utskottet inte funnit anledning till erinran mot eller särskilt uttalande med anledning av propositionens förslag.

På anförda skäl hemställer utskottet
att riksdagen

1. beträffande *ändrad valkretsindelning och ökat inslag av personval* förklarar motionen 1975:93, yrkandet 3, besvarad med vad utskottet anför,
2. beträffande *sekretesskydd för röstlängd* avslår motionen 1975:672,
3. beträffande *valbeteckningen på landstingsvalsedlar* förklarar motionen 1975:989 besvarad med vad utskottet anför,

4. beträffande *indelning i valdistrikt* med anledning av propositionen 1975:27 i motsvarande del och motionerna 1975:2132, 1975:2141 och 1975:2143 antar 3 kap. 3 § i det i bilaga intagna förslaget till lag om ändring i vallagen (1972:620),
5. med anledning av utskottets initiativ antar 13 kap. 1 § i det i bilaga intagna förslaget till lag om ändring i vallagen,
6. med bifall till propositionen 1975:27 i denna del antar förslaget till lag om ändring i vallagen i övrigt,
7. med bifall till propositionen 1975:27 i denna del antar förslaget till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval.

Stockholm den 15 maj 1975

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), fru Thunvall (s), herrar Werner i Malmö (m), Mossberg (s), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Bergqvist (s), Björck i Nässjö (m), Karlsson i Malung (s), Nordin (c), Olsson i Edane (s), Molin (fp), Johansson i Malmö (s) och Berndtson (vpk).

Propositionens förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620) med av utskottet föreslagna ändringar

1 Förslag till

Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrives i fråga om vallagen (1972:620)

dels att nuvarande 11 kap. 5–7 §§ skall betecknas 11 kap. 7–9 §§,

dels att 2 kap. 1 §, 3 kap. 3 och 4 §§, 6 kap. 3 och 9 §§, 8 kap. 9 §, 10 kap. 2 §, de nya 11 kap. 7–9 §§, 13 kap. 1* och 4 §§ samt 14 kap. 4 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, 11 kap. 5 och 6 §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

För val till riksdagen är riket indelat i 28 valkretsar. Dessa är Stockholms kommun, Stockholms län med undantag av Stockholms kommun (Stockholms läns valkrets), Göteborgs kommun, Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun (Bohusläns valkrets), Malmö, Helsingborgs, Landskrona och Lunds kommuner (fyrstadskretsen), Malmöhus län med undantag av fyrstadskretsen (Malmöhus läns valkrets), Alingsås, Bengtsfors, *Bjärke*, *Brålanda*, Dals-Eds, *Frändefors*, Färgelanda, *Gäsene*, *Hemsjö*, Herrljunga, *Högsäters*, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, *Nödinge*, *Skepplanda*, *Starrkärrs*, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs, *Västra Tunhems*, och Åmåls kommuner (Älvsborgs läns norra valkrets),

För val till riksdagen är riket indelat i 28 valkretsar. Dessa är Stockholms kommun, Stockholms län med undantag av Stockholms kommun (Stockholms läns valkrets), Göteborgs kommun, Göteborgs och Bohus län med undantag av Göteborgs kommun (Bohusläns valkrets), Malmö, Helsingborgs, Landskrona och Lunds kommuner (fyrstadskretsen), Malmöhus län med undantag av fyrstadskretsen (Malmöhus läns valkrets), *Ale*, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs och Åmåls kommuner (Älvsborgs läns norra valkrets),

* 13 kap. 1 § finns inte med i propositionens lagförslag.

Nuvarande lydelse

*Bollebygds, Borås, Dalsjöfors, Dals-
torps, Fristads, Hökerums, Marks,
Redvägs, Sandhults, Svenljunga,
Tranemo, Viskafors, Ulricehamns
och Åsundens kommuner (Älvsborgs
läns södra valkrets),*

vart och ett av övriga län.

Föreslagen lydelse

*Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo
och Ulricehamns kommuner (Älvs-
borgs läns södra valkrets),*

vart och ett av övriga län.

3 kap.

3 § *

Varje kommun *bildar ett eller flera* valdistrikt. Är kommun indelad i valkretsar för val av kommunfullmäktige, skall varje sådan valkrets bilda ett eller flera valdistrikt.

Länsstyrelsen beslutar om kommuns indelning i valdistrikt. *Innan beslut meddelas, skall fullmäktige i kommunen ha beretts tillfälle att yttra sig i ärendet.*

Beslut om indelning i valdistrikt *gäller från och med året efter det då beslutet vunnit laga kraft.* Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra beslutet samt tillställa centrala valmyndigheten avskrift av detta.

Varje kommun *är indelad i* valdistrikt. Är kommun indelad i valkretsar för val av kommunfullmäktige, skall varje sådan valkrets bilda ett eller flera valdistrikt.

Valdistrikt bör omfatta 1 200–1 500 röstberättigade. Endast om särskilda skäl föranleder det, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade.

Länsstyrelsen beslutar om kommuns indelning i valdistrikt *på förslag av fullmäktige i kommunen. Det åligger kommun att under år närmast före år då ordinarie val till riksdagen skall äga rum se över indelningen. Om det är påkallat får länsstyrelsen självständigt besluta om indelningen i valdistrikt sedan fullmäktige i kommunen har beretts tillfälle att yttra sig.*

Beslut om indelning i valdistrikt *skall meddelas senast en månad före ingången av det år under vilket beslutet skall träda i tillämpning.* Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra beslutet samt tillställa centrala valmyndigheten avskrift av detta.

*I propositionens förslag har andra stycket följande lydelse: "Valdistrikt bör omfatta 1 200–1 500 röstberättigade. Endast om till följd av förhållandena på orten synnerliga skäl föranleder det, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade."

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

När val enligt denna lag skall förrättas i valdistriktindelad kommun, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

När val enligt denna lag skall förrättas, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden eller hans ersättare, vara närvarande.

6 kap.

3 §

Om valsedel upptager mer än ett kandidatnamn, skall namnen upptagas i en följd under varandra och förses med nummer som visar ordningen mellan dem.

Namnen gäller själva valet samt, i den mån de ej därvid tages i anspråk, val av ersättare för riksdagsledamöter och val av suppleanter för landstingsmän och kommunfullmäktige.

Upptager valsedel med registrerad partibeteckning namn på kandidater, skall valsedeln, för att beteckningen skall åtnjuta skydd vid valet, som första namn upptaga namnet på kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

Upptager valsedel med registrerad partibeteckning namn på kandidater, skall valsedeln, om partiet enligt 5 kap. 8 § anmält kandidater för valet, som första namn upptaga namnet på kandidat som tagits upp på listan över kandidater partiet anmält.

9 §

I lokal där röstning äger rum skall väljarna för varje val ha tillgång till

1. valsedlar som försetts med parti- och valbeteckning för parti vilket är representerat i riksdagen (partimarkerade valsedlar) samt
2. blanketter till valsedlar.

Lantbrevbärare som mottager valsedelsförsändelser bör medföra partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket.

Partimarkerade valsedlar och valsedelsblanketter enligt första stycket tillhandahålles genom centrala valmyndighetens försorg.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

9 §

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. Ytterkuvert som avses i 5 § tillställs röstmottagare.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden uppdragit att tillhandagå väljarna i sådant hänseende,

2. på postanstalt,

3. hos utlandsmyndighet och på fartyg där röstning skall äga rum.

Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall dessutom på begäran kostnadsfritt tillhandahållas parti som är representerat i riksdagen.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden uppdragit att tillhandagå väljarna i sådant hänseende,

2. på postanstalt *samt hos lantbrevbärare som mottager valsedelsförsändelser,*

3. hos utlandsmyndighet och på fartyg där röstning skall äga rum.

10 kap.

2 §

Röstning på postanstalt äger rum under tid då postanstalten är öppen för allmänheten. På valdagen skall postanstalt vara öppen för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Vid val av landstingsmän och kommunfullmäktige som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstmottagning ej skall anordnas på valdagen.

Finns flera postanstalter inom samma ort, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstning skall ske endast på någon eller några av postanstalterna. På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postanstalt före valdagen. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postanstalten är öppen för allmänheten.

Föreligger särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att *i viss kommun* röstning skall ske endast på någon eller några av postanstalterna *i kommunen.* På förslag av postverket får myndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postanstalt före valdagen. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postanstalten är öppen för allmänheten.

Nuvarande lydelse

Inrättas med anledning av valet postanstalt vid sjukhus, ålderdomshem, *fångvårdsanstalt* eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen.

Föreslagen lydelse

Inrättas med anledning av valet postanstalt vid sjukhus, ålderdomshem, *kriminalvårdsanstalt* eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. *Inrättas med anledning av valet annan postanstalt, skall postanstalten vara öppen för röstmottagning på valdagen, under tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden i den kommun där postanstalten inrättas. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.*

11 kap.

5 §

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedel genom denne, om röstning äger rum vid den postanstalt till vilken lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av postverket begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in iordningställda innerkuvert i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och avslutar detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han förfarit på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran.

Nuvarande lydelse

Lämnas valedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han ej redan röstat i valet, att försändelsen anordnats på föreskrivet sätt och inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att iordningställda innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val samt att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valedelsförsändelsen

Föreslagen lydelse

Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får ej vara vittne, ej heller lantbrevbäraren.

Valedelsförsändelse får vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

Väljaren lämnar själv valedelsförsändelsen och sitt röstkort till lantbrevbäraren. Väljare som ej är känd för lantbrevbäraren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke lämna försändelsen. Lantbrevbäraren intygar på ytterkuvertet att han mottagit försändelsen av väljaren.

6 §

Valedelsförsändelse enligt 5 § lämnas på postanstalt till vilken lantbrevbäraren är knuten. Valedelsförsändelsen får mottagas även under tid då postanstalten ej är öppen för allmänheten.

5 §

7 §

Lämnas valedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han ej redan röstat i valet, att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att iordningställda innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val samt att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valedelsförsändelsen

Nuvarande lydelse

lägger därefter valförrättaren mottagna innerkuvert i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

6 §

Lämnas valsedelsförsändelse på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen anordnats på föreskrivet sätt och inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett ytterkuvert med fönster tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas och det värdepostnummer som finns på kuvertet.

7 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 5 eller 6 §, skall valsedelsförsändelsen eller innerkuvertet ej mottagas. Detsamma gäller om innerkuvert är tomt eller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valseedel. Har väljaren ställt i ordning mer

Föreslagen lydelse

lägger därefter valförrättaren mottagna innerkuvert i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

8 §

Lämnas valsedelsförsändelse på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett ytterkuvert med fönster tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, och tillsluter ytterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om ytterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn, den valnämnd till vilken ytterkuvertet skall sändas och det värdepostnummer som finns på kuvertet.

Är den som vill lämna valsedelsförsändelsen ej känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han ej det, får han icke avlämna försändelsen.

9 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrättaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsedelsförsändelsen eller innerkuvertet ej mottagas. Detsamma gäller om innerkuvert är tomt eller om det ej klart framgår att kuvert innehåller valseedel. Har väljaren ställt i ordning mer

Nuvarande lydelse

än ett innerkuvert för något val, får ej något av dessa mottagas. Innerkuvert som ej mottages skall före återlämnandet läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes.

Föreslagen lydelse

än ett innerkuvert för något val, får ej något av dessa mottagas. Innerkuvert som ej mottages skall före återlämnandet läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. *Valsedelsförsändelse som medföres av lantbrevbärare men som ej mottages skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren.*

13 kap.

1 §*

Omedelbart efter det att röstningen i vallokal förklarats avslutad, räknar valförrättarna preliminärt de avgivna rösterna. Har val till riksdagen förrättats samtidigt med annat val, räknas riksdagsvalet först. Rösträkningen skall genomföras utan avbrott.

Omedelbart efter det att röstningen i vallokal förklarats avslutad, räknar valförrättarna preliminärt de avgivna rösterna. Har val till riksdagen förrättats samtidigt med annat val, räknas riksdagsvalet först. Rösträkningen är offentlig och skall genomföras utan avbrott.

4 §

När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de ytterkuvert som ej lagts åt sidan och inläggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsedelsförsändelser tages ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att kuvert är av föreskriven beskaffenhet och ej försett med obehörig märkning. Godkända valkuvert lägges i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att varje försändelses ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet, att det icke blivit öppnat efter tillslutandet samt att väljarens förklaring och vittnesintyget är i behörigt skick. Därefter brytes ytterkuvertet. Innerkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att in-

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelse är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter brytes ytterkuvertet. Innerkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. Godkända innerkuvert

*Denna paragraf finns inte med i propositionens lagförslag.

Nuvarande lydelse

nerkuvert ej är försett med obehörig märkning. Godkända innerkuvert lägges i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Föreslagen lydelse

lägges i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

14 kap.

4 §

Valsedel är ogiltig, om den

1. saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning, eller
2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel tillgodoräknas det angivna partiet. Namnen på valsedeln anses därvid som obefintliga.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

5 §

Utöver vad som gäller enligt 4 § andra stycket skall namn på valsedel anses obefintligt,

1. om kandidaten ej är välbar eller det ej framgår klart vem som avses,
2. om ordningen mellan namnet och annat namn ej framgår klart eller
3. om valsedeln gäller registrerat parti, för vilket anmälts kandidater enligt 5 kap. 8 §, och valsedeln ej som första namn upptager namnet på någon av de anmälda kandidaterna.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första skall hänsyn ej tagas till namn som skall anses obefintligt enligt 1.

Vid bedömning enligt första stycket 3 av vilket namn som är det första skall namn ej anses obefintligt därför att kandidaten har avlidit eller visat sig ej vara välbar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1975.